

УДК 368.025

О. В. Сергієнко,
асистент кафедри економічної кібернетики
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми

МІСЦЕ СТРАХОВОГО ТАРИФУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Annotation. This article deals with general criteria of ensuring of financial stability of insurance company. Author proves the primary role of insurance rates in this process and shows the necessity of optimization not only the value of net-rates but also gross-rates in its structure in market economy conditions.

Keywords: insurance company, financial stability, insurance rates, net-rates, load, gross-rates.

Анотація. У статті розглядаються загальні критерії забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Доведено першочергову роль страхового тарифу у цьому процесі та необхідність оптимізації величини не лише нетто-ставки у його структурі, а й брутто-ставки як такої в умовах ринкових відносин.

Ключові слова: страхова компанія, фінансова стійкість, страховий тариф, нетто-тариф, навантаження, брутто-тариф.

Аннотація. В статье рассматриваются общие критерии обеспечения финансовой устойчивости страховой компании. Доказано первоочередную роль страхового тарифа в этом процессе и необходимость оптимизации величины не только нетто-ставки в его структуре, но и брутто-ставки как таковой в условиях рыночных отношений.

Ключевые слова: страховая компания, финансовая устойчивость, страховой тариф, нетто-тариф, нагрузка, брутто-тариф.

Постановка проблеми. У сучасних умовах спостерігається постійне зростання свідомого страхового інтересу серед українського населення. Це в свою чергу пов'язано як з розвитком ринкових відносин так і з усвідомленням тих переваг, які надає страхування.

Ураховуючи той факт, що страхові компанії самостійно будують свою фінансово-економічну політику та визначають схеми та методи поширення своїх продуктів (страхових послуг), з кожним роком підвищуються вимоги щодо їх фінансової стійкості, які в першу чергу диктує їм ринок.

У зв'язку з цим дедалі актуальнішим стає питання дослідження факторів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, серед яких особливе місце належить страховому тарифу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питань фінансової стійкості страхової компанії знайшли своє відображення у роботах наступних вітчизняних та зарубіжних науковців: М.М. Александрової [2], В.Д. Базилевича [3], О.І. Барановського [4], В.Д. Бігдаша [5], Н.М. Внукової [17], В.В. Глушенко [7], А.Е. Жеребо [9], І.С. Іванюка [11], А.Ф. Іонова [15], А.А. Кудрявцева [12], Д.С. Маруженко [11], Л.А. Орланюк-Малицької [13], С.С. Осадця [16], Л.І. Рейтмана [14], Н.Н. Селезньова [15], Н.В. Ткаченко [18] та інших.

Проте, на нашу думку, питанню впливу страхового тарифу на фінансову стійкість українських страховиків приділяється недостатньо уваги у вітчизняній економічній літературі. Серед небагатьох досліджень присвячених цій темі можна відзначити роботи А.С. Шірінян, Л.В. Шірінян [20], Г.І. Білої та І.Б. Хоми [6].

Цілі статті. Метою даної роботи є дослідження впливу страхового тарифу на фінансову стійкість страхової компанії та обґрунтування важливості його правильного обчислення.

Вклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття фінансової стійкості достатньо складне та багатогранне. У вітчизняній літературі можна визначити декілька підходів до його розуміння, так, наприклад, Л.О. Орланюк-Малицька, В.В. Глушенко та А.Е. Жеребо пов'язують поняття фінансової стійкості з поняттям платоспроможності [7, 9, 13], О.О. Шевчук стверджує, що фінансова стійкість – це здатність страхової компанії зберігати нормальний стан фінансових потоків під впливом незначних збурень зовнішнього середовища [19], а на думку А.А. Кудрявцева фінансова стійкість полягає у забезпеченні такої структури дохідності та ліквідності вкладень, яка мінімізує технічний ризик страхування [12].

Закордонними і вітчизняними дослідниками та практиками страхування сформовані наступні загальні вимоги для забезпечення фінансової стійкості:

- достатній обсяг власних коштів страховика;
- збалансована тарифна політика;
- збалансований страховий портфель;
- надійні програми перестраховування;
- адекватні методи формування страхових резервів;
- оптимальна програма розміщення страхових резервів.

Таким чином, фінансова стійкість страховика в свою чергу пов'язана з тарифною, фінансовою, інвестиційною, перестраховальною політикою страховика. А дотримання страховиком перелічених критеріїв фінансової стійкості є гарантією для страхувальників, щодо отримання страхового захисту.[16]

Аналіз останніх досліджень питання фінансової стійкості страхової компанії вказує на наявність тенденції щодо пошуку нових факторів її забезпечення. Проте, на сьогоднішній день недостатньо уваги приділяється дослідженню її ключових вимог. В першу чергу це стосується питання формування та управління страховими тарифами.

В науковій літературі не існує єдиного визначення страхового тарифу. Проте можна виділити два чітко виражених напрями розуміння даного поняття:

- як ставки платежу(страхової премії) з одиниці страхової суми;
- як ціни страхового ризику та інших витрат, необхідних для виконання зобов'язань страховика перед страхувальником.

У відповідності до Закону України «Про страхування» [1] страховий тариф визначається, як ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

Ураховуючи той факт, що на сьогоднішній день страхові тарифи при добровільній формі страхування обчислюються страховиком, тобто останні мають право самостійно будувати свою тарифну політику, питання формування ефективних тарифів набуває неабиякої актуальності, оскільки ті, в свою чергу, визначають долю участі страхувальників у створенні страхового фонду, і як наслідок мають неабиякий вплив на платоспроможність та фінансову стійкість страхової компанії.

Вплив страхового тарифу та тарифної політики в цілому на фінансову стійкість має як прямий так і опосередкований характер через забезпечення інших вимог її досягнення, що зумовлено складністю взаємозв'язків бізнес-процесів функціонування страхової компанії.

Більш детально дані взаємозв'язки можуть бути формалізовано представлені за допомогою наступної таблиці (див. табл. 1):

Таблиця 1. Вплив тарифної ставки на інші фактори забезпечення фінансової стійкості страхової компанії

Назва фактору	Вплив
---------------	-------

Достатній обсяг власних коштів страховика	<ul style="list-style-type: none"> – на початкових етапах функціонування страхової компанії майже не прослідковується; – капіталізація отриманих доходів в результаті страхової діяльності; – зменшення обсягу власних коштів в результаті компенсації страхувальникам негативного впливу додаткових ризиків, не врахованих при визначенні страхового тарифу.
Збалансований страховий портфель	<ul style="list-style-type: none"> – розбалансування страхового портфелю, як наслідок неправильного визначення ступеня ризику настання страхової події, що може призвести до краху страхової компанії і навпаки; – зменшення темпів надходження страхових премій у разі завищення частки навантаження в структурі страхового тарифу.
Надійні програми перестраховування	<ul style="list-style-type: none"> – неправильне визначення розміру перестрахової премії і навпаки; – формування неадекватних перестрахових резервів і навпаки.
Адекватні методи формування страхових резервів	<ul style="list-style-type: none"> – недостатність сформованих резервів, і як наслідок неплатоспроможність страхової компанії у майбутньому; – збільшення ймовірності формування адекватних страхових резервів.
Оптимальна програма розміщення страхових резервів	<ul style="list-style-type: none"> – неможливість здійснення ефективної інвестиційної політики у разі недостатності власних коштів та сформованих страхових резервів; – і т.п.

Як відомо, при розрахунку величини страхового тарифу страховику в першу чергу слід виходити з того, що страхових премій, обчислених на основі цього тарифу, повинно бути достатньо для виконання зобов'язань перед страхувальниками, а також для покриття витрат на утримання страхової компанії та отримання прибутку. Виходячи з цього, структура страхового тарифу (брутто-тарифу) включає в себе нетто-тариф та навантаження.

Першочерговим при розрахунку страхового тарифу є визначення величини нетто-тарифу, так як саме він забезпечує формування страхового фонду і, у разі його заниження, зібраних страхових премій за цим тарифом не вистачить для виконання зобов'язань перед страхувальником. На практиці величина нетто-тарифу складає близько 60-70 відсотків загальної величини страхового тарифу (тарифу-брутто) [2].

На відміну від нетто-тарифу, який обчислюється спеціалістами з використанням математичних методів на базі теорії ймовірності, навантаження визначається емпіричним шляхом, з урахуванням фактичних розмірів витрат на ведення справи, що склалися за попередній період та величини планового обсягу прибутку. Загалом величина навантаження може досягати 40, а іноді і 50 відсотків брутто-ставки [16].

Як показує аналіз публікацій, при дослідженні впливу страхового тарифу на фінансову стійкість страхової компанії у більшості випадків увага приділяється лише впливу нетто-тарифу на цей процес. Показовою у даному напрямку дослідження є робота А.С. Шірінян, Л.В. Шірінян [20], в якій автори дослідили динаміку нетто-тарифу як функції від трьох змінних: кількості договорів, ймовірності настання страхової події та коефіцієнта гарантії безпеки внесків, та його вплив на фінансовий стан страхової компанії.

Враховуючи досить високу питому вагу навантаження у структурі страхового тарифу, а також той факт, що страхові компанії функціонують в умовах ринку, а для ринку є характерним наявність конкурентної боротьби між його учасниками, виникає необхідність дослідження впливу не окремих складових страхового тарифу (нетто-тарифу та навантаження) на фінансову стійкість страхової компанії, а впливу їх сукупності, тобто брутто-тарифу як такого. Для більш детального розуміння зазначеної проблеми проаналізуємо залежність брутто-тарифу від величини навантаження в його структурі та ймовірності настання страхової події.

Як вже згадувалося брутто-тариф складається з нетто-тарифу та навантаження. У разі якщо навантаження представлено у вигляді частки від брутто-тарифу, то для розрахунку величини останнього можна скористатися формулою [2]:

$$T_b = \frac{T_n}{1 - N(\%)}, \quad (1)$$

де T_b – брутто-тариф;

T_n – нетто-тариф;

$N(\%)$ – частка навантаження в структурі брутто-тарифу.

В свою чергу, величина нетто-тарифу в загальному вигляді може бути визначена за наступною формулою:

$$T_n = p(a) \cdot k \cdot 100 + 1.2 \cdot t_y \cdot \sqrt{\frac{1 - p(a)}{n \cdot p(a)}}, \quad (2)$$

де $p(a)$ – ймовірність настання страхової події за визначеним ризиком;

k – коефіцієнт відношення середньої виплати на один договір страхування до середньої страхової суми на один договір;

1,2 – сталий коефіцієнт;

t_y – квантіль рівня $\mathcal{Y}$ нормального розподілу;

n – кількість договорів страхування за визначеним ризиком, що планується.

Частка навантаження в структурі брутто-тарифу може бути визначена наступним чином:

$$N(\%) = N_c(\%) + N_{pr}(\%), \quad (3)$$

де $N_c(\%)$ – частка витрат страховика на ведення страхової справи в структурі брутто-тарифу;

$N_{pr}(\%)$ – частка запланованого прибутку в структурі брутто-тарифу.

Оскільки потрібно дослідити залежність брутто-тарифу від величини навантаження в його структурі та ймовірності настання страхової події, припустимо, що саме ці величини будуть змінними, а всі інші величини при проведенні аналізу будуть сталими. Таким чином величина брутто-тарифу буде представлена у вигляді функції двох змінних: $p(a)$ та $N(\%)$. При цьому сама функція в загальному вигляді може бути записана наступним чином:

$$T_b(p(a), N(\%)) = \frac{p(a) \cdot k \cdot 100 + 1.2 \cdot t_y \cdot \sqrt{\frac{1-p(a)}{n \cdot p(a)}}}{1 - N(\%)} \quad (4)$$

На рисунку 1 представлені графіки залежності бруutto-тарифу від величини навантаження в його структурі (для рівнів $N(\%) = 0$, $N(\%) = 0.09$, $N(\%) = 0.3$, $N(\%) = 0.5$) та зміни ймовірності настання страхової події від 0 до 1, при цьому значення сталих параметрів було встановлено на наступному рівні: $k = 0.075$, $t_y = 2$, $n = 15$.

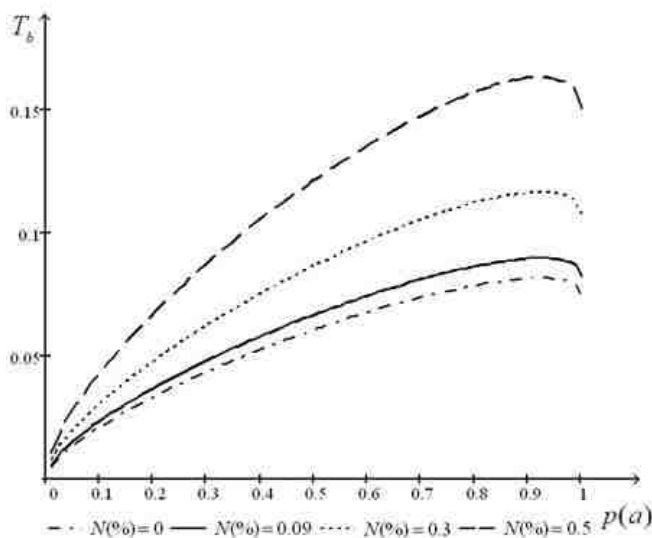

Рисунок 1. Залежність бруutto-тарифу від величини навантаження в його структурі та ймовірності настання страхової події

Як показують результати представлені на рисунку, збільшення величини навантаження в структурі бруutto-ставки збільшують кут нахилу кривої $T_b(p(a), N(\%))$ по відношенню до осі $Op(a)$ і тим самим, навіть за однакової величини закладеного нетто-тарифу, приводить до завищення страхового тарифу-брутто. Це є підтвердженням того, що навіть якщо величина нетто-тарифу буде визначена правильно проте страховик закладе в страховий тариф дуже великий прибуток від проведення того чи іншого виду страхування, у такому разі, скоріш за все, він не отримає не тільки прибутків, а й взагалі доходів у вигляді страхових премій, оскільки страховальники не платитимуть занадто високу плату за той вид страхування, який у інших страховиків коштує дешевше. Більш того, страхова компанія втратить двічі, адже за відсутності надходжень страхових премій вона позбавляється можливості використовувати відповідні кошти для отримання інвестиційного доходу.

Таким чином питання визначення оптимальної структури страхового тарифу набуває неабиякої актуальності, та потребує додаткових досліджень у даному напрямку.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що величина страхового тарифу та порядок його формування має визначальний вплив на забезпечення фінансової стійкості страхової компанії і, в свою чергу, що пов'язано з особливостями процесів ціноутворення та конкуренції на страховому ринку, породжує необхідність розробки нових науково-методичних підходів та математичних моделей оптимізації величини страхового тарифу та управління тарифною політикою в умовах ринкових відносин.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про страхування»: від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18.
2. Александрова М.М. Страхування: Навч.-метод. посіб. [Текст] / М.М. Александрова. – К.: ЦУЛ, 2002. – С. 171.
3. Базилевич В. Д. Страхування: Підручн. / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека страхового ринку / О. І. Барановський // Фінансовий ринок України. – 2003. – № 1. – С. 20-23.
5. Бігдаш В.Д. Страхування: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / В.Д. Бігдаш. – К.: МАУП, 2006. – С. 358.
6. Біла Г.І., Хома І.Б. Вплив нетто-ставки на фінансову стійкість страхової компанії // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» № 657 2009 р. – с. 155-163
7. Глушенко В.В. Управление рисками. Страхование [Текст] / В.В. Глушенко. – Железнодорожный, Московская область: ТОО НПЦ "Крылья", 1999. – С. 318.
8. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46-52.
9. Жеребко А. Э. Совершенствование финансового менеджмента рискованных видов страхования [Текст] / А.Э. Жеребко – М.: Анкил, 2003. – С. 22.
10. Заруба О. Д. Страхова справа: Підручн. / О. Д. Заруба. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 321 с.
11. Іванюк І.С. Теоретичні підходи до визначення категорій "фінансова стійкість страхової компанії" [Текст] / І.С. Іванюк, Д.С. Маруженко // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С. 89.
12. Кудрявцев А.А. Актуарные модели финансовой устойчивости страховых компаний [Текст] / А.А. Кудрявцев. – СПб.: Институт страхования, 1997 – С. 9.
13. Орланюк-Малицкая Л.А. О понятиях и факторах финансовой устойчивости страховых компаний [Текст] / Л.А. Орланюк-Малицкая // Вестник финансовой академии. – 1998. – № 1. – С. 35.
14. Рейтман Л. И. Страховое дело: Учебн. // Под общ. ред. проф. Л. И. Рейтмана. – М.: Банковский и биржевой центр, 1992. – 524 с.
15. Селезнева Н. Н., Ионова А. Ф. Финансовый анализ. Управление финансами. – М.: ЮНИТИ, 2003. – С. 639.
16. Страхування: Підруч. [Текст] / Кер. авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – КНЕУ, 2002. – С. 508.
17. Страхування: теорія та практика: Навч.-метод. посіб. [Текст] / Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко та ін.; За заг. ред. проф. Н.М. Внукової – Харків: Бурин Книга, 2004. – С. 204.

18. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104-121.
19. Шевчук О.О. Економіко-математичне моделювання діяльності страхової компанії [Текст] / О.О. Шевчук // Дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: 08.03.02 // Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2003. – С. 33.
20. Шіріян А.С. Вплив тарифу на фінансову стійкість страхових компаній/ А.С.Шіріян, Л.В.Шіріян// Фінанси України. – 2004. – №4. – С. 111-119.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"